

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว
บนหลักการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม
Lad Phrao Canal Side Community Development
Strategic Plan
Formulation On The University Social Engagement

อาจารย์ศุภินันท์การย์ ระวังวงศ์
สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร แบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว โดยการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาคีการพัฒนาและชุมชนเป้าหมาย ใช้เทคนิควิจัยแบบผสมวิธี เก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามครัวเรือนและเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการจัดเวทีประชาคมและการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการระดมความคิดจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งในระดับชุมชนและภาพรวม แล้วนำข้อมูลทั้ง 2 ส่วนมาพัฒนาเป็นแผนยุทธศาสตร์ชุมชนริมคลองลาดพร้าว เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว มียุทธศาสตร์สำคัญ ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ศูนย์บูรณาการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวสู่ความยั่งยืน 2) สนับสนุนการจัดการที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมความสะอาด/ความปลอดภัยในชุมชน 3) การสร้างความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์และกลุ่มออมทรัพย์ ให้มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจของสมาชิก 4) การส่งเสริมการดูแลสุขภาพและการดูแลกลุ่มเปราะบาง 5) การส่งเสริมการให้ทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชน และ 6) การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ระบบการจัดการขยะและน้ำ

เสียชุมชน และภูมิทัศน์ให้สวยงาม จากแผนยุทธศาสตร์พัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวนี้ หน่วยงานภาคีการพัฒนาที่มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวสามารถใช้เป็นแนวทางการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ในการดำเนินการอย่างเป็นระบบไม่ซ้ำซ้อน สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน รวมถึงนโยบายของรัฐบาล โดยมีกลไกและระบบการประสานการทำงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด นำไปสู่การเป็นต้นแบบการพัฒนาชุมชนรูก้าวที่สาธารณะริมคลองอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน, พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม

Abstract

This paper is part of a research ‘Participatory Strategic Plan Formulation for Community Development’ It aims to formulate integrated strategic plans, as the guidelines for involving agencies, that working in this area. The programs draw upon insightful data from the series of workshops and key message from household based-line data.

The outputs of the research are the six integrated strategic plans, focused on the quality of life improvement include:

- 1) Formulating the committee to as collaboration unit.
- 2) Supporting the management of housing construction and other vital facilities.
- 3) Strengthening cooperatives and savings groups to the key economic institution.
- 4) Promote health care for vulnerable groups.
- 5) Promoting the use of social capital for community development.
- 6) Promote environmental management and landscape development.

The development partner agency that plays a role in community development along Lad Phrao Canal side can take this strategic plan as a participatory development approach to implement through collaboration with the target community along the canal, based on their function that will reduce redundant operation. In accordance with the problems and needs of the community including government policies which will have mechanisms and systems for coordinating work integrated between all relevant departments. Ultimately, this community development strategy plan can be used as a model for sustainable development of communities encroaching on public areas along the canals.

Key words : Community Development Strategic Plan, University Social Engagement

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นโยบายในการแก้ปัญหาการรุกร้าคูคลองของรัฐบาลชุดปัจจุบันได้ถูกกำหนดขึ้นผ่านโครงการจัดการที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองลาดพร้าว และได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2558 โดยดำเนินการเป็นช่วงๆ ขึ้นอยู่กับความยินยอมในการรื้อย้ายของแต่ละชุมชน ส่วนการสร้างบ้านและการพัฒนาชุมชนหลังการรื้อย้ายนั้น รัฐบาลได้มอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ดำเนินการตามโครงการบ้านมั่นคง มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน โดยมีหน่วยงานหลัก ได้แก่ กรุงเทพมหานครดำเนินการเรื่องการสร้างเขื่อนริมคลอง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการก่อสร้างบ้าน และดำเนินการด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจของชุมชนในระยะยาวเพื่อให้ชุมชนที่ได้รับผลกระทบมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่การดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำหน้าที่ และด้วยข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคล รวมทั้งปัญหาในชุมชนมีความซับซ้อน ทำให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความยากลำบาก

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ประชุมหารือและได้ข้อสรุปร่วมกัน เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2560 ในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนริมคลองแบบบูรณาการ โดยการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยบูรณาการกับพันธกิจของแต่ละหน่วยงาน

พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม (University Social Engagement) เป็นการบูรณาการทุกพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยในการทำงานเพื่อสังคม โดยใช้กำลังคนในมหาวิทยาลัย พัฒนาให้บุคลากรเกิด

อุดมการณ์ มีความรู้ และทักษะในการทำงานวิชาการเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องและ ยกระดับงานวิชาการสู่งานวิชาการเพื่อสังคม ทำให้มหาวิทยาลัยมีบทบาทที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นในการแก้ปัญหาของประเทศ สอดรับกับบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่ถูกกำหนดตำแหน่งให้เป็นสถาบันวิชาการที่มีบทบาทในการสร้างปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งต้องทำงานในพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละมหาวิทยาลัยรวมทั้งเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่ ตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 อันได้กำหนดให้มหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีหลักการทำงานที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. การทำงานมีการร่วมคิดร่วมทำแบบพันธมิตรและหุ้นส่วน (Partnership) หมายถึง ผู้ให้บริการทางวิชาการ ผู้รับบริการทางวิชาการ รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการร่วมดำเนินการ
2. ความมีประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Mutual Benefits) หมายถึง มหาวิทยาลัยได้ประโยชน์ในด้านองค์ความรู้ใหม่ภายใต้บริบทและเงื่อนไขของชุมชน ผู้เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์จากส่วนที่เกี่ยวข้องกันทุกฝ่าย
3. การเรียนรู้ร่วมกันและเกิดผลงานวิชาการ (Knowledge Sharing and Scholarship) หมายถึง การใช้หลักวิชาการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของทุกหน่วยงานและชุมชน ร่วมกันเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเองก่อน และนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการรับใช้สังคม สามารถนำไปขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการได้

4. การเกิดผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้ (Measurable Social Impact) หมายถึง การประเมิน โดยวัดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในด้าน เศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านนโยบาย ที่วัดได้อย่างชัดเจน ว่าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม(สมาคมพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม, 2562)

ดังนั้น เพื่อให้สามารถจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตบนหลักการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยเพื่อสังคมได้ลุล่วง กระบวนการการสร้างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวโดยหลักการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคมจึงดำเนินการอยู่บนหลัก 4 ประการดังกล่าว สามารถพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวได้อย่างยั่งยืน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการจัดทำแผนงานโครงการของหน่วยงานตนเองต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวบนหลักการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม โดยบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาคีการพัฒนาและชุมชนเป้าหมาย

ประโยชน์ของการวิจัย

1. หน่วยงานภาคีการพัฒนาที่มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว มีแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการในการดำเนินการอย่างเป็นระบบไม่ซ้ำซ้อน สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน และนโยบายของรัฐบาล

2. มีกลไกและระบบการประสานการทำงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด

3. เป็นต้นแบบในการพัฒนาชุมชนที่รูกกล้าที่สาธารณะริมคลอง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธีเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสำคัญและนำมาออกแบบแผนยุทธศาสตร์ โดยมี

1. กลุ่มเป้าหมาย คือ ชุมชนริมคลองลาดพร้าวตามเป้าหมายของโครงการบ้านมั่นคง 50 ชุมชน
2. หน่วยงานภาคีการพัฒนาชุมชน ในการร่วมระดมความคิดในการออกแบบแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แผนชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง

แผนชุมชนหรือแผนแม่บทชุมชน เป็นแผนแกนกลางของชุมชนซึ่งเป็นเสมือนหนึ่งเส้นทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายตามแนวทางที่ชุมชนต้องการ อันจะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการที่จะคิด ทำ และปรับปรุงพัฒนากระบวนการทำกิจกรรมในชุมชนอันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนเอง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม ตลอดจนมองถึงสวัสดิการอันพึงมีที่ชุมชนต้องการให้เกิดผลย้อนกลับมายังสมาชิกของชุมชน กระบวนการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องอาศัยเวลา โอกาส เงื่อนไข และสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ด้วย อย่างไรก็ตาม แผนแม่บทชุมชนต้องเป็นกระบวนการ ระบบการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน นักพัฒนาคือ ผู้กระตุ้น ผู้ประสาน ผู้อำนวยความสะดวก ตลอดจนต้องเป็นผู้จัดเวทีการพูดคุย ผู้ช่วยจัดระบบข้อมูล และผู้ร่วมวิเคราะห์ข้อมูลเท่านั้น ส่วนการตัดสินใจเป็นเรื่องของชุมชนที่เขาจะต้องตัดสินใจเองจากการที่เขาได้มีโอกาสพูดคุยจากข้อมูล จากการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนของเขาเอง (ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์, 2554: 533)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (อ้างถึงใน สำนักพัฒนาองค์ความรู้และประเมินผล, 2559: 3 และ กรมการพัฒนาชุมชน, 2553: 5) ได้ให้ความหมายของแผนชุมชนว่า หมายถึง การกำหนดอนาคตและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยเกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนด แนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน ยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในท้องถิ่นเป็นหลัก จึงกล่าวได้ว่า แผนชุมชนเป็นของชุมชนดำเนินการโดยชุมชนและเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง ซึ่งแตกต่างจากแผนที่ภาครัฐจัดทำขึ้นเพื่อการจัดสรรงบประมาณเป็นหลัก

ตามที่กล่าวมาข้างต้น ได้มีผู้ให้ความหมายของแผนชุมชนไว้หลากหลาย และสามารถสรุปความหมายของแผนชุมชนโดยรวมได้ว่า หมายถึง แผนที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำตั้งแต่ต้น เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนของตนเอง และทุกคนในชุมชนร่วมรับประโยชน์ที่เกิดขึ้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2553: 5) อธิบายว่า การให้ชาวบ้านในหมู่บ้านและชุมชน จัดทำแผนชุมชนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนของตนเอง มีแนวคิดหลักการและความเชื่อในหลายๆ ด้าน เช่น

1. แนวคิดจากปรัชญาพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นสากลที่บอกว่าชาวบ้านมีศักยภาพ สามารถพัฒนาตนเองได้ถ้าให้โอกาส และการพัฒนาต้องเริ่มต้นที่ชาวบ้าน

2. แนวคิดจากหลักการพัฒนาชุมชน คือ การมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง

3. แนวคิดในการมีส่วนร่วม คือการให้ชุมชนได้มีกระบวนการในการจัดการชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการชุมชน

4. แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คือการสร้างพลังชุมชน ใช้พลังชุมชน ในการพัฒนาชุมชน

5. แนวคิดที่ว่าไม่มีใครรู้ปัญหาชุมชนเท่าคนในชุมชน ดังนั้น การแก้ปัญหาชุมชนจึงเริ่มจากชุมชน การให้การสนับสนุนของภาครัฐจะต้องเป็นลักษณะ Bottom-up ไม่ใช่ Top Down กรมการพัฒนาชุมชน (2553: 6-7) อธิบายวัตถุประสงค์หลักๆ ของการจัดทำแผนชุมชน ไว้ว่า

1. เพื่อให้ชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของชุมชน ได้กำหนดอนาคตของชุมชนตนเอง

2. เพื่อให้เกิดกระบวนการในการจัดการชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันเพิ่มคุณค่าทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ

3. เพื่อนำไปสู่การวางแผนทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาและชุมชน

4. เพื่อให้ชุมชนได้มีเป้าหมาย แนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาให้คนในชุมชนอยู่ดีมีสุขในทุกบ้าน

5. เพื่อให้ชุมชนได้มีแผนรองรับการสนับสนุนจากภายนอกได้อย่างครอบคลุมสมบูรณ์ ในการส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนที่ผ่านมา

ทั้งนี้การจัดทำแผนชุมชนมีประโยชน์หลายประการ เช่น

1. คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

2. คนในชุมชนได้เห็นข้อเด่น ข้อดี โอกาสและข้อจำกัดของชุมชน ในการพัฒนาอย่างมีเป้าหมาย

3. คนในชุมชนมีช่องทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างเหมาะสมและครอบคลุม

4. คนในชุมชนสามารถกำหนดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้

5. คนในชุมชนคิดเป็นและกล้าที่จะตัดสินใจด้วยตนเองได้

6. ชุมชนสามารถวางแผนจัดการกับทรัพยากรหรือทุนในชุมชน
ทั้งทุนบุคคลและทุนสังคมที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชุมชน
7. คนในชุมชนได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม
8. ความร่วมมือกันของคนในชุมชนจะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี เอื้อ
อาทรต่อกันได้
9. ปลุกฝังทัศนคติ ค่านิยมที่ดีให้กับลูกหลาน
10. สามารถหาแนวร่วมในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
ของตนเองได้

3. กระบวนการจัดทำแผนชุมชน

ประทวน พิกุลทอง (อ้างถึงใน เสรี พงศ์พิศ และคณะ, 2544) ได้
ให้ข้อคิดในการจัดกระบวนการทำแผนแม่บทของชุมชนว่า หัวใจของ
กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ
ดังต่อไปนี้ 1) ความพร้อมของผู้นำชุมชน 2) ทีมหรือกลุ่มที่ต้องทำงาน
ต่อเนื่องในชุมชน 3) การจัดเวทีต่อเนื่องใน ชุมชน 4) ความพิถีพิถันในการ
จัดเก็บข้อมูลของชุมชน ตลอดจนการตรวจสอบข้อมูลอย่างต่อเนื่อง 5) การ
ร่วมมือและช่วยกันระบบข้อมูล 6) การสลายความเกรงใจกันเองของผู้นำ
ชุมชนในเวทีวิเคราะห์แผนแม่บทชุมชน 7) สุดท้ายคือแผนของชุมชน

กระบวนการจัดทำแผนชุมชน (ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์, 2554:
534) มีดังนี้

1. การจัดเวทีแลกเปลี่ยน พูดคุยปรึกษาหารือชี้แจงวัตถุประสงค์ของ
การจัดทำแผน หาจุดร่วมความเต็มใจตั้งใจของชุมชน และแสวงหาความ
ร่วมมือกับองค์กรชุมชนต่างๆ

2. กระบวนการจัดเก็บข้อมูล กระบวนการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลที่ดี
ที่สุด คือ ให้ชุมชนได้เก็บรวบรวมข้อมูลของเขาเอง เพื่อให้เขารู้จักชุมชนของ
ตนเอง/ชุมชนอื่น การแสวงหาผู้นำชุมชนที่มีความเชื่อถือโดยการชี้แจงและ
ชักชวน

3. การวิเคราะห์จัดทำแผนแม่บท โดยจะต้องพิจารณาวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้มาเพื่อดำเนินการ ดังนี้ 1) ประมวลความเชื่อมโยงปัญหา วิถี แก่ปัญหา การบริหารจัดการเข้ากับข้อมูล ศักยภาพ 2) นำความคิดสู่ชุมชน จัด เวทีแลกเปลี่ยน 3) รวบรวมจัดหมวดหมู่ลำดับความสำคัญ

4. พัฒนาสู่โครงการ/กิจกรรม โดยนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาสู่โครงการ หรือกิจกรรม พิจารณาตามความสำคัญของปัญหา ความเร่งด่วนของแหล่ง ต้นทุน

5. กรอบของการจัดทำโครงการ/กิจกรรมของชุมชน ก็คือ การพึ่งพา ตนเองของชุมชนลดการพึ่งพาจากภายนอกชุมชนให้มากที่สุด

สำนักพัฒนาองค์ความรู้และประเมินผล (2559: 5) ได้กำหนด ขั้นตอนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน สรุปได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 เตรียมการวางแผน จุดประกายความคิด สร้างทีมขับเคลื่อน และทีมวางแผน

ขั้นที่ 2 การวางแผน ยกร่างแผนพัฒนา ประชาพิจารณ์ กำหนด อนาคตและข้อตกลงร่วมของชุมชน

ขั้นที่ 3 กำหนดกลยุทธ์การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ จัดทำแผนปฏิบัติการ และแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ

ขั้นที่ 4 ติดตาม ประเมินผล ถอดบทเรียน และรายงาน

กระบวนการจัดทำแผนชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์ที่ปัญหาต่างๆ มีความ สลับซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงเร็วยิ่งขึ้น การแก้ปัญหาจำเป็นต้องมีความ รอบคอบ โดยคำนึงถึงผลกระทบอย่างรอบด้าน ต้องมีความรอบรู้ และต้อง อาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่าย จะต้องสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ตั้งแต่ กระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน อันจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุกคน ยอมรับซึ่งกันและกัน การรวมตัวของประชาชนที่หลากหลายทำให้เกิดการ แลกเปลี่ยนความคิด องค์ความรู้ และต่อเชื่อม ประสบการณ์อย่างกว้างขวาง เป็นการเสริมพลังซึ่งกันและกัน สร้างโอกาสให้ทุกคนสามารถเรียนรู้และ พัฒนานตนเองได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังต้องสร้างการบริหารจัดการ

ร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนฐานราก ให้ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิหน้าที่ และบทบาทในการจัดการทรัพยากรสาธารณะมากขึ้น ทำให้ท้องถิ่นเข้มแข็ง เกิดการประสานงานงบประมาณระหว่างองค์กรต่างๆ ทั้งในแนวราบกับท้องถิ่น/หน่วยงานอื่นๆ และในแนวดิ่งกับส่วนกลาง

4. การวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

การวางแผนยุทธศาสตร์ (Formal Strategic Planning) พัฒนขึ้นจากแนวคิดของการตัดสินใจวางแผนแบบเชิงเหตุผล (Rational Decision-Making) แนวทางการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ตามแนวนี้ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ กล่าวได้ว่าเป็นกระแสหลักของการจัดการเชิงยุทธศาสตร์โดยพิจารณาจากตัวแบบการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ของ จอห์น เอ็ม. ไบรสัน (John M. Bryson) และ เฟรด เดวิด (Fred David) เรียกแนวทางนี้ว่า ระบบการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning System) ซึ่งเริ่มจากกระบวนการระบุปัญหาและตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Problem Definition & Strategic Audit) เพื่อทราบถึงบริบทขององค์กรทั้งในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดเพื่อให้องค์การได้นำไปเป็นฐานในการตัดสินใจและกำหนดเป้าหมายขององค์กรในอนาคต ขั้นที่สองคือการกำหนดเป้าหมายพันธกิจ (Mission Statement) เป็นขั้นตอนที่องค์กรกำหนดเป้าหมายหรือจุดที่องค์กรมุ่งสู่ หรือเป็นการกำหนดทิศทางขององค์กร ซึ่งมีอยู่หลายลักษณะ ตั้งแต่ การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) การกำหนดพันธกิจ (Mission) การกำหนดเป้าหมาย (Goal Setting) ขั้นที่สามคือขั้นการกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategic Formulation) เป็นขั้นตอนที่องค์กรกำหนดแนวทางหลักเพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กรตามขั้นที่สอง โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและสมรรถนะขององค์กรที่ได้วิเคราะห์ในขั้นที่หนึ่ง ในขั้นตอนนี้นิยมใช้ ตาราง SWOT Matrix เพื่อการสังเคราะห์ยุทธศาสตร์ตลอดจนตัวแบบตามแนวคิดพอร์ตโฟลิโอ (Portfolio) มาสนับสนุนการตัดสินใจการจัดวางตำแหน่ง (Position) ที่สอดคล้องกับบริบทขององค์กร ขั้นที่สี่ขั้นการนำไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation) เกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์ที่ถูกกำหนดแปลงไปเป็น

แผนงานและโครงการซึ่งสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมของแต่ละหน่วยเข้าด้วยกัน ขั้นตอนนี้ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงกิจกรรมของยุทธศาสตร์ฝ่ายต่างๆ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการปรับวัฒนธรรม และระบบการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ขั้นตอนที่ทำให้ การวัดและควบคุมการดำเนินงาน (Measurement and Control) เป็นขั้นตอนของการวัดผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และการสำรวจสภาพแวดล้อม เพื่อติดตามความก้าวหน้าและปรับกิจกรรมเชิงยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับบริบทขององค์กรอย่างต่อเนื่อง จุดเด่นของตัวแบบนี้อยู่ที่กระบวนการของการจัดการมีความชัดเจนทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวนมากสามารถเข้าใจและร่วมดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนการกำหนดปัญหาให้มีความสำคัญต่อการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพแวดล้อม มากำหนดยุทธศาสตร์อย่างมีเหตุผล ในขณะที่ข้อจำกัดของแนวทางนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมมีความรวดเร็ว และการมีข้อมูลจำนวนมากเพื่อการวิเคราะห์ส่งผลให้มีความเป็นไปได้น้อยมากที่องค์กรจะสามารถตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้อง ครบถ้วน และเป็นปัจจุบัน ตลอดจนการเน้นกระบวนการวางแผนเชิงเส้นตรง ทำให้ไม่สามารถฝึกความคิดเชิงนวัตกรรม (Innovation Thinking) เพื่อสร้างความได้เปรียบอย่างเด่นชัด เพราะความคิดที่โดดเด่นต้องอาศัยประสบการณ์ หรือแม้แต่สัญชาตญาณของผู้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการจัดการยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับการวางแผนอย่างมีเหตุผล (Rational planning) (Bryson, 2004)

ธรรมชาติของการสภาพแวดล้อมขององค์กรย่อมเปลี่ยนแปลงมีอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในปัจจุบันองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนต่างเผชิญกับภาวะการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว แนวคิดของความพยายามที่จะทำความเข้าใจบริบทของสภาพแวดล้อมทั้งหมดเพื่อนำมาเป็นฐานในการตัดสินใจ ในลักษณะ Corporate Planning จึงเป็นสิ่งที่ดำเนินการจริงได้ยาก เนื่องจากข้อจำกัดของเวลา เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมาก และการรับรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของบุคลากรที่มีจำกัด ดังนั้นแนวทางการจัดการที่เหมาะสมใน

บริบทนี้ มีลักษณะของการคิดและดำเนินการบนฐานเดิมเป็นหลักโดยมีการปรับปรุงแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่เน้นความเป็นทางการของการจัดทำยุทธศาสตร์ มองยุทธศาสตร์เป็นเรื่องของการปฏิบัติที่ต้องทำอยู่ตลอดเวลา (Day-to-Day Affairs) ให้ความสำคัญกับโครงสร้างและกระบวนการในการปฏิบัติ จุดเด่นของแนวทางนี้คือ เหมาะกับองค์กรที่มีลักษณะเปิด ซึ่งพยากรณ์การเปลี่ยนแปลงได้ยาก เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถตอบสนองความต้องการหรือเป้าหมายที่หลากหลายขององค์การ ตลอดจนเหมาะกับองค์กรที่มีประสบการณ์ในการจัดการเชิงกลยุทธ์น้อย ในด้านข้อจำกัดคือให้ความสำคัญกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมมากจนอาจนำไปสู่การลดลงของความคิดเชิงสร้างสรรค์ (Rabin, Miller and Hilgreth, 2000)

5. หลักการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยเพื่อสังคม

พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม (University Social Engagement) เป็นการบูรณาการทุกพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยในการทำงานเพื่อสังคม โดยใช้กำลังคนในมหาวิทยาลัย พัฒนาให้บุคลากรเกิดอุดมการณ์ มีความรู้ และทักษะในการทำงานวิชาการเพื่อสังคมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องและยกระดับงานวิชาการสู่งานวิชาการเพื่อสังคม ทำให้มหาวิทยาลัยมีบทบาทที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นในการแก้ปัญหาของประเทศ (สมาคมพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม, 2562) สอดรับกับการที่มหาวิทยาลัยราชภัฏได้รับการกำหนดตำแหน่งให้เป็นสถาบันวิชาการที่มีบทบาทหน้าที่ในการสร้างปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยทำงานในพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละมหาวิทยาลัยรวมทั้งเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่ตามทีระบุไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.2547 มาตรา 7 อันได้กำหนดให้มหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้

ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน วิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคมปรับปรุง ถ่ายทอด และพัฒนาเทคโนโลยี ทุนบำรุงศิลปและวัฒนธรรม ผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู และเพื่อให้ การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตาม มาตรา 7 นั้น ในมาตรา 8 จึงได้กำหนดภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ดังต่อไปนี้ (1) แสวงหาความจริงเพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ บนพื้นฐาน ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล (2) ผลิตบัณฑิตที่ มีความรู้คู่คุณธรรม สำนึกในความเป็นไทย มีความรักและผูกพันต่อ ท้องถิ่น อีกทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เพื่อช่วยให้คนในท้องถิ่นรู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลง การผลิตบัณฑิตดังกล่าว จะต้องให้มีจำนวนและคุณภาพ สอดคล้องกับแผนการผลิตบัณฑิตของประเทศ (3) เสริมสร้างความรู้ความ เข้าใจในคุณค่า ความสำนึก และความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของ ชาติ (4) เรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและ นักการเมืองท้องถิ่นให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรม และ ความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของ ส่วนรวม (5) เสริมสร้าง ความเข้มแข็งของวิชาชีพครู ผลิตและพัฒนาครูและ บุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็น วิชาชีพชั้นสูง (6) ประสานความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่าง มหาวิทยาลัย ชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นทั้งในและ ต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น (7) ศึกษาและแสวงหาแนวทางพัฒนา เทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต และ การประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น รวมถึงการแสวงหาแนวทางเพื่อส่งเสริม ให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน (8) ศึกษา วิจัย ส่งเสริมและสืบสานโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริในการปฏิบัติ ภารกิจของมหาวิทยาลัย เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อินทิรา เจียรสุตพัฒน์ (2552) ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองภายใต้แนวปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง: กรณีศึกษาเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินและปัญหาในกระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลของจังหวัดปทุมธานี ที่ได้ดำเนินการตามขั้นตอนกระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ผลการศึกษาพบว่า ด้านการศึกษาสภาพสำรวจข้อมูลของตำบลส่วนใหญ่มีการปรับข้อมูลที่ได้อีกให้ตรงตามสภาพความเป็นจริงของตำบลอยู่เสมอ มีการวิเคราะห์สภาพของตำบลด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค มีการใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลรายครัวเรือนของทุกหมู่บ้าน และมีตัวแทนในแต่ละหมู่บ้านเสนอปัญหาสำคัญของหมู่บ้านในเวทีตำบล ด้านการกำหนดแผนชุมชนพบว่าส่วนใหญ่มีการศึกษาดูงานเพื่อนำมาปรับปรุงการกำหนดแผนชุมชน มีการระดมความคิดเห็นกลุ่มย่อยเพื่อกำหนดร่างโครงการ ผู้นำสามารถวิเคราะห์ตำบลเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาตำบลได้อย่างชัดเจน นำข้อมูลด้านเงินทุน สังคมวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมกำหนดแผนชุมชน ด้านการนำแผนชุมชนไปปฏิบัติ พบว่า ส่วนใหญ่การสร้าง ความเข้าใจให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติตามแผน ผู้นำเป็นต้นแบบให้ประชาชนเห็นจริงในการทำงานจริงตามแผน กลุ่มต่างๆ ในตำบลและในพื้นที่ใกล้เคียงสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือการดำเนินงานกันได้ในลักษณะ เครือข่าย และด้านการประเมินผลแผนชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่มีการใช้สารเคมีลดลง วัตถุดิบไม่มีสารปนเปื้อน ทรัพยากรในชุมชนยังมีความอุดมสมบูรณ์ สามารถพลิกฟื้นวิถีชุมชน สะท้อนวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น นำสู่ความสุขในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชนท้องถิ่น โดยที่พบว่าระดับ ปัญหากระบวนการขับเคลื่อนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจในพื้นที่บริหารส่วนตำบล จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมกระบวนการขับเคลื่อนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่

ได้ดำเนินการตามกระบวนการจัดทำแผนชุมชนมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง โดยพบว่าทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกันทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการประเมินผลแผนชุมชน ด้านการศึกษาสภาพ / สืบหาข้อมูลชุมชน ด้านการกำหนดแผนชุมชน และด้านการนำแผนชุมชนไปปฏิบัติ

วิวัฒน์ หามนตรี (2556) ศึกษาการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลชัยฤทธิ์ อำเภอลำลูกกา จังหวัดอ่างทอง มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลชัยฤทธิ์ อำเภอลำลูกกา จังหวัดอ่างทอง ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดทำแผนชุมชนเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชน พัฒนารูปแบบการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่าการจัดทำแผนชุมชนเป็นไปตามขั้นตอนแนวทางของกระทรวงมหาดไทย สิ่งที่ควรปรับปรุงเพิ่มเติม ได้แก่ การจัดเวทีการเรียนรู้ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การร่วมเวทีถ่ายทอดความรู้ของผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มอาชีพ ราษฎรชาวบ้าน การวิเคราะห์ SWOT การค้นหาอัตลักษณ์และการปรับปรุงแผนชุมชน ระดับการมีส่วนร่วมมาก คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ มีส่วนร่วมระดับปานกลางคือการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ปัญหาในการจัดทำแผนชุมชน ประกอบด้วย การขาดการจัดทำแผนชุมชนเชิงคุณภาพ การขาดความรู้ความเข้าใจของผู้เกี่ยวข้อง ผู้นำท้องถิ่นบางส่วนขาดวิสัยทัศน์ ขาดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ขาดการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่ดี การวางแผนยังให้ความสำคัญด้านวัตถุและโครงสร้างพื้นฐาน ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำแผน ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น แกนนำชุมชน การพัฒนารูปแบบการจัดทำแผนชุมชน 8 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมทีมงาน ขั้นจัดเวทีการเรียนรู้ ขั้นสำรวจและรวบรวมข้อมูล ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นยกร่างแผนชุมชน ขั้นประชาสัมพันธ์แผนชุมชน ขั้นเสนอแผนชุมชนให้อบต. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขั้นนำแผนชุมชนไปปฏิบัติและติดตามประเมินผล

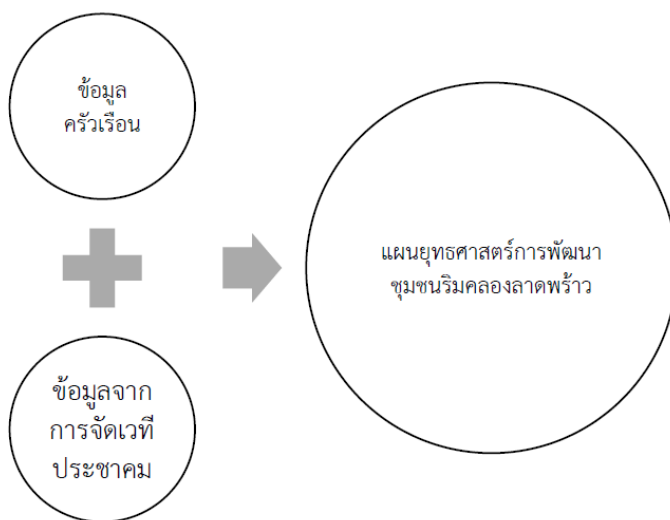

มณฑกานติ ปรากฎวงษ์ (2558) ศึกษาปัญหาและแนวทางการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลศรีสัชชาลัย จังหวัดสุโขทัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาล ผลการศึกษาพบว่า ความเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องในปัญหาการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลในภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง โดยเรียงลำดับปัญหาจากมากไปน้อย ดังนี้ ด้านการกำหนดแผนชุมชน รองลงมาคือด้านการสำรวจชุมชน ด้านการนำแผนชุมชนไปปฏิบัติ และด้านการประเมินแผนชุมชน ตามลำดับแนวทางในการจัดทำแผนชุมชน ด้านการสำรวจชุมชนควรมีการวางแผนในการจัดเวทีเพื่อการสำรวจชุมชนอย่างต่อเนื่อง ด้านการกำหนดแผนชุมชนควรให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดแผนชุมชน เพื่อให้การจัดทำแผนชุมชนมีความสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน ด้านการนำแผนชุมชนไปปฏิบัติ ควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้เกี่ยวข้องในการปฏิบัติตามแผนชุมชน และด้านการประเมินแผนชุมชน ควรมีการถอดบทเรียนจากการปฏิบัติงานตามแผนชุมชน เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาต่อไป

โดยสรุป การออกแบบจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว ให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันระหว่าง ภาคีการพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่คลองลาดพร้าวตามแนวคิด มหาวิทยาลัยพันธกิจเพื่อสังคม โดยทีมมหาวิทยาลัยทำหน้าที่เป็นหน่วยงานด้านวิชาการ ไปทำงานพัฒนาโดยผ่านพันธกิจของมหาวิทยาลัย ทั้งด้านการวิจัย บริการวิชาการ และการเรียนการสอน มีการนำนักศึกษาสาขาวิชาการพัฒนาชุมชนไปร่วมเรียนรู้ การเก็บข้อมูลชุมชน การสังเคราะห์ข้อมูลชุมชน โดยทำการออกแบบยุทธศาสตร์ไปพร้อมกับงานพัฒนาชุมชนตามแผนงานของหน่วยงานหลักที่ดำเนินการในพื้นที่มาก่อน อันได้แก่ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และเครือข่ายชุมชนริมคลองที่มีมาก่อนหน้า

กระบวนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ได้ผสมผสานแนวทางการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเองโดยระดมความคิดเห็นจากชุมชนและการวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศรายครัวเรือน นำมาผสมผสานร่วมกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ต่อยอดจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ดังนั้นในแผนยุทธศาสตร์จะมุ่งเน้นการจัดการที่อยู่อาศัยตามแนวทางบ้านมั่นคงและการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งการสร้างระบบการทำงานเพื่อการร่วมมือกันระหว่างชุมชนและภาคีในการทำงานพัฒนาร่วมกันในระยะยาว

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัยคือชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามครัวเรือนสำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการจัดเวทีประชาคม ทั้งในระดับชุมชนและภาพรวม

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมคลองลาดพร้าว จำนวน 50 ชุมชน 7,069 ครัวเรือน จำนวนประชากร 20,002 คน อ้างอิงจากสูตรการกำหนดขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นเท่ากับร้อยละ 95 พบว่าขนาดของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเท่ากับ 393 คน และดำเนินการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงโดยคัดเลือกจากความสมัครใจ ได้ตัวอย่างที่สมัครใจจำนวน 1,714 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ดำเนินการรวบรวมข้อมูลครัวเรือนชุมชนริมคลองลาดพร้าวทั้งหมด 6 ด้าน คือ (1) ข้อมูลทางประชากรและข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชุมชนริมคลองลาดพร้าว (2) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของชุมชนริมคลองลาดพร้าว (3) ข้อมูลด้านสังคมของชุมชนริมคลองลาดพร้าว (4) ข้อมูลด้านสุขภาพของชุมชนริมคลองลาดพร้าว และ (5) ข้อมูลด้านการสิ่งแวดล้อมของชุมชนริมคลองลาดพร้าว

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดำเนินการดังนี้ (1) นำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตรวจสอบด้านเนื้อหา ความถูกต้อง ภาษา ข้อคำถาม ความสอดคล้องของแบบสอบถาม และความเหมาะสม (2) นำแบบสอบถามมาทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านการใช้ภาษา ความชัดเจนของข้อคำถาม จากนั้นนำแบบสอบถามไปปรับปรุงแก้ไข

4. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน 15 ชุมชน ตัวแทนสมาชิกชุมชนริมคลองลาดพร้าวจาก 15 ชุมชน กรรมการเครือข่ายชุมชนริมคลองลาดพร้าวจาก 15 ชุมชน และเจ้าหน้าที่ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การจัดเวทีประชาคม โดยมีประเด็นในการจัดเวทีประชาคม ดังต่อไปนี้ (1) ทุกข์และปัญหาของชุมชน (2) ทุนชุมชน (3) ความต้องการการพัฒนาของชุมชน (4) แผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม

3. การจัดทำประเด็นในการจัดเวทีประชาคม ดำเนินการโดยการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา ข้อมูลจากเครือข่ายชุมชนริมคลองลาดพร้าว และข้อมูลจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

4. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการจัดเวทีประชาคมรวมทั้งสิ้น 12 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่	กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลลัพธ์
1	การสัมมนาขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนริมคลองลาดพร้าว	1. เพื่อศึกษาดำเนินงานด้านการทำแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตจากชุมชนต้นแบบ 2. เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน	ผู้เข้าสัมมนาได้เรียนรู้กับชุมชนต้นแบบ
2	การประชุมคณะทำงานขับเคลื่อนเพื่อวางแผนการทำงาน	วางแผนการเก็บข้อมูล	แผนการเก็บข้อมูลครัวเรือน

3	การจัดเตรียมข้อมูลบริบท ชุมชนริมคลองลาดพร้าว	1. เพื่อสร้างความคุ้นเคย ระหว่าง คณะทำงานของ ทั้ง 2 หน่วยงาน หลัก (มหาวิทยาลัยราช ภัฏพระนคร และ สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน) 2. เพื่อทำความเข้าใจบริบทชุม ชมริมคลอง ลาดพร้าว 3. เพื่อกำหนด แผนการทำงาน ร่วมกันระหว่าง ภาคีเครือข่าย	1. คณะทำงาน ของทั้ง 2 หน่วยงาน คุ้นเคยกันมาก ขึ้นและเกิด ความสะดวก ในการ ประสานงาน 2. มีข้อมูล บริบทชุมชน ริมคลอง ลาดพร้าว 3. มี แผนปฏิบัติ การในการ ขับเคลื่อนการ ทำงานร่วมกัน
4	การประชุมคณะทำงาน ขับเคลื่อนเพื่อวางแผนการ ทำงาน (ภายหลังการ เตรียมข้อมูลบริบทชุมชน)	กำหนด แผนปฏิบัติการ	แผนปฏิบัติ การการเก็บ ข้อมูลชุมชน
5	การประชุมเชิงปฏิบัติการ “จัดทำแผนชุมชนริมคลอง ลาดพร้าว”	1. เพื่อระดม ความคิดในการ จัดทำแผนชุมชน ในชุมชนนำร่อง 7 ชุมชน	แผนชุมชน พึ่งตนเอง

		2. วางแผนการ ขับเคลื่อนแผน ชุมชนสู่การ ปฏิบัติ	
6	การอบรมพัฒนาศักยภาพ แกนนำหลักสูตรการ ออกแบบการจัดการชุมชน	เพื่อกลับไป ดำเนินการด้าน การบริหารจัดการ ชุมชนแบบมีส่วนร่วม	การ ดำเนินการ ด้านการ บริหารจัดการ ชุมชนแบบมี ส่วนร่วม
7	การอบรมพัฒนาศักยภาพ ผู้นำชุมชนริมคลอง ลาดพร้าว หลักสูตรการ บริหารจัดการเครือข่าย	1. เพื่อสร้าง ความรู้ความ เข้าใจเรื่อง ความสำคัญของ เครือข่าย รวมทั้ง ความตระหนักใน การเป็นเจ้าของ เครือข่าย 2. เพื่อระดม ความคิดและ จัดทำแนวทาง แผนของเครือข่าย ในการขับเคลื่อน การพัฒนาชุมชน ริมคลอง ลาดพร้าว	แผนงานของ เครือข่ายชุม ชมริมคลอง ลาดพร้าว

8	การอบรมพัฒนาศักยภาพ แกนนำชุมชน หลักสูตร การจัดทำระบบสื่อและ การรณรงค์	เพื่อสร้างการ เรียนรู้เรื่องการ สื่อสารการพัฒนา กับสมาชิกใน ชุมชนและ ภายนอกชุมชน	เพื่อให้ชุมชน สามารถที่จะ สื่อสารสร้าง การยอมรับ รวมทั้งการมี ส่วนร่วมใน ชุมชน
9	การประชุมคณะทำงาน เครือข่ายคลองลาดพร้าว เพื่อการขับเคลื่อน แผนงานของเครือข่าย	เพื่อจัดทำ แผนงานโครงการ ขับเคลื่อน กิจกรรมของ เครือข่ายชุมชน ริมคลอง ลาดพร้าว	แผนงาน โครงการ ขับเคลื่อน กิจกรรมของ เครือข่าย ชุมชนริม คลอง ลาดพร้าว
10	การประชุมคณะกรรมการ บริหารจัดการเครือข่าย โครงการชุมชนริมคลองนำ มองนำอยู่ เพื่อกำหนด แผนพัฒนาคุณภาพชีวิต	นำเสนอผลการ เก็บข้อมูลชุมชน	ข้อสรุปในการ ใช้ข้อมูลเพื่อ การกำหนด แผนพัฒนา คุณภาพชีวิต
11	สรุปบทเรียนการพัฒนา ชุมชนริมคลองลาดพร้าว	เพื่อถอดบทเรียน การขับเคลื่อนการ พัฒนาชุมชนริม คลองลาดพร้าวที่ ผ่านมาและ กำหนดแนว	ผลสรุปการ ถอดบทเรียน การขับเคลื่อน การพัฒนา ชุมชนริม คลอง

		ทางการพัฒนา รวมทั้งกลไกและ ระบบการจัดการ ภายในชุมชน เพื่อให้สามารถ บริหารกิจกรรม การพัฒนาให้ สอดคล้องกับ ปัญหาความ ต้องการของ ชุมชน	ลาดพร้าว และแนวทาง การพัฒนา รวมทั้งกลไก และระบบการ จัดการภายใน ชุมชน
12	การประชุมคณะกรรมการ บริหารจัดการเครือข่าย โครงการชุมชนริมคลองนำ มอมนำอยู่เพื่อนำเสนอ ภาพรวมงานพัฒนา คุณภาพชีวิต	นำเสนอกิจกรรม การพัฒนาชุมชน ริมคลอง ลาดพร้าว	ภาพรวมงาน พัฒนา คุณภาพชีวิต ดำเนินการใน ชุมชนริม คลอง ลาดพร้าว

5. การวิเคราะห์ผลการวิจัย โดยการนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) จากนั้นนำผลที่ได้มาสรุปและตีความ และดำเนินการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนริมคลองลาดพร้าว

การสร้างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวบนหลักการ พันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม

กระบวนการสร้างแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลอง
ลาดพร้าวบนหลักการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม เป็นการนำ
ข้อมูล (Data) ที่ได้จากการเก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถามมาประมวลผล
เพื่อจัดทำเป็นสารสนเทศ (Information) เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
ชุมชนริมคลองลาดพร้าวในแต่ละด้าน ทั้งในภาพรวมและรายด้าน จากนั้นนำ
สารสนเทศดังกล่าวมาบูรณาการกับข้อมูลที่ได้จากการจัดทำเวทีชุมชนริม
คลองลาดพร้าว ส่งผลให้เกิดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลอง
ลาดพร้าวบนหลักการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม โดยการนำ
ข้อมูลทั้ง 2 ส่วนมาพัฒนาเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลอง
ลาดพร้าว โดยมีกระบวนการสร้างแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชนริมคลอง
ลาดพร้าวตามหลักการของพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม ทั้ง 4
หลักการ ดังนี้

1. การทำงานมีการร่วมคิดร่วมทำแบบพันธมิตรและหุ้นส่วน (Partnership)

การร่วมคิดร่วมทำแบบพันธมิตรและหุ้นส่วน คือการที่ผู้ให้บริการ
ทางวิชาการ ผู้รับบริการทางวิชาการ รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามี
ส่วนเกี่ยวข้องในการร่วมดำเนินการ จึงมิใช่การที่มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงาน
ใดหน่วยงานหนึ่งเข้าไปช่วยเหลือชุมชนแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นการให้
ความสำคัญกับการสร้างความรู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์จริง สามารถนำสู่การ
ปฏิบัติเพื่อการพัฒนาได้ ชุมชนและภาคีเครือข่ายได้ร่วมคิดร่วมทำ ร่วม
ดำเนินการ การทำงานแบบพันธมิตรดังกล่าวเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลต่างๆ ของ
ชุมชน ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลทางประชากร ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ
สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การสื่อสาร และการเมืองการปกครอง ข้อมูลเรื่อง
ปัญหาของชุมชน ทุนชุมชน ความต้องการการพัฒนาของชุมชน ซึ่งข้อมูล
เหล่านี้มีอยู่ในชุมชนทั้งแบบที่มองเห็นและมองไม่เห็น แต่เมื่อผ่าน

กระบวนการร่วมคิดร่วมทำแบบพันธมิตรและหุ้นส่วนแล้ว ชุมชนในฐานะ “คนใน” และนักวิจัย นักศึกษา และ พอช. ในฐานะ “คนนอก” สามารถมองเห็น รู้และเข้าใจข้อมูลต่างๆ ดังกล่าวร่วมกันได้ชัดเจน

2. ความมีประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย (Mutual Benefits)

กระบวนการสร้างแผนชุมชนโดยการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมโดยแบบสอบถาม และการจัดทำเวทีชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งชุมชน นักวิจัย นักศึกษาในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง และ พอช. ซึ่งได้ทำการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ดังนี้

พื้นที่ (ชุมชนริมคลองลาดพร้าว) เกิดการพัฒนาชุดข้อมูลของชุมชน ได้แก่ข้อมูลประชากร ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ข้อมูลด้านสุขภาพ ข้อมูลด้านการสื่อสาร ข้อมูลด้านการเมือง การปกครอง ข้อมูลปัญหาของชุมชน ข้อมูลความต้องการการพัฒนาของชุมชน ข้อมูลแผนชุมชน

สถาบันการศึกษา (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร) เกิดการบูรณาการด้านการเรียนการสอน ทั้งการเรียนการสอนกับการวิจัยและการเรียนการสอนกับการบริการวิชาการ นักศึกษาในรายวิชาที่เกี่ยวข้องที่ลงพื้นที่ได้เรียนรู้บนพื้นฐานการเรียนรู้แบบประสบการณ์จริง ได้ลงมือปฏิบัติ ได้เห็นการทำงานแบบภาคีเครือข่าย ได้เรียนรู้การประสานงานที่ต้องใช้ทักษะและปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ โดยเฉพาะงานด้านการพัฒนาชุมชนและการทำวิจัย โดยนักศึกษาที่เข้าร่วมการบูรณาการกับการเรียนการสอน เป็นนักศึกษาสาขาวิชาการพัฒนาชุมชน ที่ศึกษารายวิชาการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน นักศึกษาสาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา ที่ศึกษาในรายวิชาการวิจัยทางคอมพิวเตอร์ศึกษา รายวิชาการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพ 1 และรายวิชาการฝึกปฏิบัติงานวิชาชีพ 2

ภาคีเครือข่าย (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช.) เป็นองค์กรที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้ดูแลโครงการบ้านมั่นคง

ของชุมชนคนจนเมืองทั่วประเทศ ซึ่งครอบคลุมถึงชุมชนริมคลองลาดพร้าว พอช. จึงได้ข้อมูลจากการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำเวทีชุมชน เกิดความเข้าใจ เข้าถึง และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง

3. การเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดผลงานวิชาการ (Knowledge Sharing and Scholarship)

แผนชุมชนเป็นเสมือนแนวทางไปสู่เป้าหมายที่ชุมชนต้องการ การสร้างแผนชุมชนจึงต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ในการคิด ทำ และปรับปรุงกระบวนการในการทำกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน การสร้างแผนชุมชนโดยกระบวนการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม ที่มีหลักการเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดผลงานวิชาการจึงตอบสนองการสร้างแผนชุมชนตามแนวทางนี้อย่างชัดเจน ดังนี้

ขั้นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งโดยแบบสอบถาม และการสร้างเวทีชุมชน ล้วนก่อให้เกิด “ความรู้” ที่ได้มาจากการประมวลผลข้อมูลและนำมาใช้ประกอบการสร้างแผนชุมชน “ความรู้” นี้ เกี่ยวข้องกับข้อมูลที่รวบรวมได้ คือ ความรู้ ที่ได้จากการประมวลผล ข้อมูลทางประชากรของชุมชน ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของชุมชน ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน ข้อมูลด้านสุขภาพของชุมชน ข้อมูลด้านสื่อสารของชุมชน และข้อมูลด้านการเมืองการปกครอง รวมถึง ข้อมูลเรื่องทุกข์และปัญหาของชุมชน ข้อมูลเรื่องทุนชุมชน ข้อมูลเรื่องความต้องการในการพัฒนาของชุมชน และข้อมูลเรื่องแผนชุมชนที่ชุมชนคาดหวังไว้ ผลการทำงานทำให้ชุมชนทราบข้อมูลด้านต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาของชุมชนตัวเอง ผ่านการเรียบเรียงโดยนักวิจัย เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

ขั้นการใช้ประโยชน์จากข้อมูล ผลจากการวิจัยได้รับการพัฒนามาเป็นแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวแบบบูรณาการ นำไปสู่การตีพิมพ์บทความวิจัยและเผยแพร่ในระดับต่าง ๆ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในวงกว้าง นักศึกษาสามารถเขียนรายงานวิชาการบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์จากการเรียนรู้ร่วมกัน พอช. สามารถนำเสนอรายงาน

ความก้าวหน้าในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนริมคลองลาดพร้าวซึ่งเป็นหนึ่งในพันธกิจของ พอช.

4. การเกิดผลกระทบต่องสังคมที่ประเมินได้ (Measurable Social Impact)

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครเป็นมหาวิทยาลัยที่มีพันธกิจในการพัฒนาท้องถิ่นและมีบทบาทอย่างเป็นรูปธรรมในการพัฒนาพื้นที่ในความรับผิดชอบ ชุมชนริมคลองลาดพร้าว เป็นชุมชนท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยที่มีลักษณะเป็นชุมชนแออัดริมคลองลาดพร้าว มีการเข้าร่วมกับโครงการบ้านมั่นคงของรัฐบาล ที่อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สมาชิกของชุมชนมีคุณลักษณะทางประชากรที่หลากหลายทั้งในเรื่อง เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ รวมถึงองค์ประกอบทางประชากรอื่นๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น ทัศนคติส่วนบุคคล การใช้เวลา จิตอาสา และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งนี้กระบวนการสร้างแผนชุมชนริมคลองลาดพร้าวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยหลักการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม สร้างให้เกิดผลกระทบที่สรุปได้คือ

4.1 ผลกระทบระดับมหภาค ดังนี้

4.1.1 เกิดภาคีเครือข่ายแบบไตรภาคี คือ มหาวิทยาลัย ชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งได้แก่มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ชุมชนริมคลองลาดพร้าว และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

4.1.2 เกิดแผนชุมชนที่ชุมชนริมคลองลาดพร้าวสามารถนำไปใช้พัฒนาชุมชนได้จริง

4.1.3 ชุมชนริมคลองลาดพร้าว มีสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างจากเดิมในเชิงบวก ซึ่งสามารถระบุได้ว่าส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากกิจกรรมพัฒนาแผนชุมชนที่จัดขึ้น เช่น การทำสวนผักคนจ๋า การทำแปลงเกษตรชุมชน และการสร้างอาชีพการทำขนมไทย เป็นต้น

4.2 ผลกระทบระดับจุลภาค ดังนี้

4.2.1 ยกระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ และผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จาก จำนวนผู้เข้าร่วม ความถี่ และความสม่ำเสมอในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ที่ได้จัดขึ้น เนื่องจากผู้นำเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนของตน

4.2.2 ยกระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน โดยพิจารณาจาก จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการเก็บข้อมูลครัวเรือนและข้อมูลเวทีประชาคม มีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลครัวเรือน พบประเด็นที่สำคัญดังนี้

1. ด้านประชากร ประชากรของชุมชนริมคลองลาดพร้าว กำลังก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ คือ มีสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น โดยช่วงอายุที่มีจำนวนมากที่สุด คือ ช่วงอายุ 50-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.9 รองลงมา คือ ช่วงอายุ 40 - 49 ปี ร้อยละ 15.5 ช่วงอายุ 20 - 29 ปี ร้อยละ 15.1 ช่วงอายุ 30-39 ปี ร้อยละ 14.8 ช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 14.8 ช่วงอายุ 10-19 ปี ร้อยละ 11.4 และช่วงอายุ 1-9 ปี ร้อยละ 8.9

2. ด้านเศรษฐกิจ (1) ด้านหนี้สิน มีภาระหนี้สินของครัวเรือน โดยประชากรในชุมชนริมคลองลาดพร้าวส่วนใหญ่มีหนี้สินมากที่สุด คือ ร้อยละ 87.7 ซึ่งหนี้สินส่วนใหญ่เกิดจากการซื้อสังหาริมทรัพย์/สร้างบ้าน/ซื้อที่ดิน ร้อยละ 54.1 รองลงมา ซื้อยานพาหนะ ร้อยละ 9.9 ค่าใช้จ่ายด้านอาหารและการศึกษาบุตร ร้อยละ 8 (2) ด้านอาชีพ คนวัยทำงานมีอาชีพหลักเป็นเพียงรับจ้างทั่วไปแบบรายวันมากที่สุด ร้อยละ 22.3 รองลงมาคือว่างงาน ร้อยละ 21.8 การที่สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ว่างงานและโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ต้องอาศัยลูกหลานเป็นผู้หารายได้เลี้ยงครอบครัว ส่งผลต่อเนื่องให้เกิดภาระหนี้สินใน

ครัวเรือนทุกครัวเรือนทุกชุมชน (3) ด้านปัญหาในการประกอบอาชีพ สำหรับปัญหาหลักๆ ในการประกอบอาชีพ คือ ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองร้อยละ 51.3 รองลงมาคือ ไม่สามารถกู้เงินมาลงทุนได้ ร้อยละ 19.6 และขาดเทคนิควิธีในการสร้างงาน/รายได้/อาชีพ ร้อยละ 10.7

3. ด้านสังคม พบว่าสมาชิกมีปัญหาในการดำรงชีวิต ปัญหาส่วนใหญ่คือมีรายรับน้อยกว่ารายจ่าย ร้อยละ 69 โดยมีรายได้ต่ำ เฉลี่ยครัวเรือนละ 4,400 บาท ต่อเดือน ในขณะที่รายจ่ายสูงกว่าอยู่ในอัตราเฉลี่ย ประมาณ 5,200 บาทต่อเดือน นอกจากนี้ยังพบปัญหาอื่นๆ ที่ปรากฏในชุมชน คือ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการขับเร็ว (จักรยานยนต์) ปัญหาการให้ความร่วมมือกับส่วนรวม

4. ด้านสุขภาพ ประชากรในชุมชนริมคลองลาดพร้าวส่วนใหญ่ไม่มีการเจ็บป่วยเรื้อรัง ร้อยละ 72 กลุ่มโรคที่มีการเจ็บป่วยเรื้อรังโดยมีกลุ่มโรค 5 อันดับ คือ กลุ่มโรคความดันโลหิตมากที่สุด ร้อยละ 7.0 รองลงมา คือ กลุ่มโรคเบาหวาน ร้อยละ 3.9 โรคไขข้อในเลือด ร้อยละ 3.1 กลุ่มโรคกระดูก กล้ามเนื้อและข้อ ร้อยละ 2.2 และกลุ่มโรคหัวใจ ร้อยละ 1.8

5.ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าส่วนใหญ่ มีการจัดการขยะภายในครัวเรือนมากที่สุด คือ ร้อยละ 98 รองลงมา คือ การจัดให้มีภาชนะรองรับขยะ ร้อยละ 35.4 และการใช้บริการเก็บขยะในพื้นที่ (ชุมชน เอกชน หรือบริการสาธารณะโดยรัฐ) ร้อยละ 26.2 ส่วนการนำขยะมาทำปุ๋ยหมัก มีน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 0.4

ข้อมูลจากการจัดเวทีประชาคม พบข้อมูลทั้งในระดับชุมชนและเครือข่ายสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาของชุมชน ส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน จำแนกได้ดังนี้

1.1 ปัญหาทั่วไป ส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน เช่น ปัญหาเยาวชน ปัญหายาเสพติด ปัญหาการจราจรในชุมชน (ขับเร็วอาจเป็นอันตราย)

ปัญหาการว่างงาน ปัญหาไม่มีพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ขาดระเบียบวินัย ปัญหาเรื่องการทิ้งขยะ ปัญหาจุดจัดเก็บขยะ ปัญหาไฟส่องสว่างทางในชุมชน ซึ่งปัญหาที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นเรื่องที่ชุมชนต้องหาแนวทางการแก้ไข และบริหารจัดการกับปัญหาที่มีอยู่ให้ลดน้อยลงไป

1.2 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของคนในชุมชน ด้วยการเป็นชุมชนเมือง หลังจากที่อยู่ก่อสร้างบ้านเรียบร้อยแล้วทำให้ส่วนใหญ่มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ รวมกับการที่ต้องประกอบอาชีพหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว ทำให้การให้ความร่วมมือกับกิจกรรมส่วนรวม หากไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง หรือเห็นประโยชน์ที่ชัดเจน ก็ไม่ค่อยให้ความร่วมมือ เท่าที่ควร

1.3 ผู้นำชุมชนในแต่ละชุมชน มีแกนนำอยู่แต่แกนนำส่วนใหญ่ ยังขาดทักษะในการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน รวมทั้งในชุมชน มีแกนนำหลายกลุ่ม ที่มีความไม่ลงรอยกัน ทำให้ต่างคนต่างนำ โดยส่วนใหญ่แกนนำยังขาดความรู้และทักษะในการบริหารจัดการชุมชน

2. ทูทางสังคมของชุมชน

2.1 ผู้นำชุมชน ในทุกชุมชน มีแกนนำที่ทำงานร่วมกับพอช. มาเป็นเวลานานหลายปี แม้ว่าจะยังมีไม่มากนัก แกนนำนั้น ประกอบด้วยกรรมการชุมชน และ กรรมการกลุ่มออมทรัพย์/สหกรณ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนกลุ่มเดียวกัน แต่หากได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบก็สามารถที่จะเป็นกลไกในการขับเคลื่อนชุมชนได้

2.2 กลุ่มองค์กรในชุมชน ที่เห็นเป็นรูปธรรม คือกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์บริการเคหสถานฯ ซึ่งทุกชุมชนต้องจัดตั้ง เพื่อเป็นกลไกในการบริหารจัดการสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย มีสหกรณ์จำนวน 25 แห่ง ในชุมชน 29 ชุมชน ริมคลองลาดพร้าว ปัจจุบันมีสมาชิกรวมกันทั้งสิ้น 4,557 ครอบครัว ซึ่งปัจจุบัน ส่วนใหญ่ดำเนินการด้านการการดูแลเรื่องการรับฝากและสินเชื่ออย่างเดียว ซึ่งหากพัฒนาให้เป็นกลไกในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ระบบสวัสดิการชุมชน ก็จะทำให้กลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์มีขีดความสามารถในการเป็นกลไกการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนได้

2.3 เครือข่าย ปัจจุบันในคลองลาดพร้าวมีการจัดตั้ง “เครือข่ายชุมชนริมคลองน่านม่อนน้อย” มีสมาชิก ประกอบด้วย 22 ชุมชน และยังมีเครือข่ายเดิม คือ เครือข่ายพัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อมคูคลอง (คพสค.) ซึ่งเครือข่ายดังกล่าว ได้รับการสนับสนุนการทำงาน จาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และมีการกำหนด พันธกิจของเครือข่าย 5 ด้าน ประกอบด้วย งานด้านนโยบาย งานด้านการก่อสร้างที่อยู่อาศัยและงานสาธารณูปโภค งานด้านการพัฒนาบุคลากร และงานด้านสิ่งแวดล้อม

2.4 หน่วยงานสนับสนุน การดำเนินการภายใต้โครงการชุมชนริมคลองน่านม่อนน้อยมีหน่วยงานสนับสนุนการทำงานของเครือข่าย ประกอบด้วย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร สสส. ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ มีภารกิจ งบประมาณ บุคลากร ความรู้ ที่จะมาช่วยหนุนเสริมการพัฒนาเครือข่ายและชุมชนริมคลองลาดพร้าวได้

2.5 กิจกรรมการพัฒนาที่ผ่านมา ในแต่ละชุมชนมีกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งมาจากการริเริ่มของชุมชนและการสนับสนุนของหน่วยงานภาคีต่างๆ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สสส. และหน่วยงานอื่น กิจกรรมการพัฒนาชุมชน ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา ของชุมชนริมคลองลาดพร้าว อาทิเช่น (1) กิจกรรมตามประเพณี เช่น ใส่บาตรวันขึ้นปีใหม่ กิจกรรมวันสงกรานต์ งานประเพณีลอยกระทง (2) กิจกรรมสำหรับเยาวชน เช่น งานวันเด็ก กิจกรรมต้านภัยยาเสพติดให้กับเยาวชน กิจกรรมอบรมภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร (3) กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุ กิจกรรม UD สำหรับผู้สูงอายุ (Universal Design for Aging) กิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุ (4) กิจกรรมทางสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมการคัดแยกขยะ กิจกรรมการทำถังดักไขมันครัวเรือน การทอดผ้าป่าขยะ กิจกรรมขยะแลกไข่ กิจกรรม Big Cleaning day (5) กิจกรรมทางสังคม เช่น ลานชุมชนสัมพันธ์ การช่วยเหลือเด็กกำพร้าโดยสมาชิกชุมชน การสอนดับเพลิง การตรวจสุขภาพ (6)

กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมอาชีพและรายได้ OTOP การเพาะเห็ด การทำแปลงผัก กิจกรรมกลุ่มแม่บ้านสร้างอาชีพ เป็นต้น

การกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว จากข้อมูลข้างต้น นำมาออกแบบแผนยุทธศาสตร์โดยมีองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ (vision) คือ การบูรณาการการทำงานของภาคีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนริมคลองลาดพร้าว

2. ภารกิจสำคัญของชุมชนและภาคีเครือข่าย (Mission) ประกอบด้วย (1) การสร้างกลไกและระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการพัฒนาชุมชนตนเองได้ (2) การยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนริมคลองลาดพร้าว

3. เป้าประสงค์ (Goal) ประกอบด้วย (1) การมีกลไกและระบบการทำงานแบบบูรณาการระหว่าง ชุมชน เครือข่าย และภาคีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนริมคลองลาดพร้าว (2) การเกิดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านที่อยู่อาศัย ด้านความปลอดภัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสุขภาพ และด้านสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมนั้นเกิดผลกับชุมชนที่สามารถวัดได้

4. ยุทธศาสตร์ (Strategy) ได้แก่ (1) ศูนย์บูรณาการขับเคลื่อนงานพัฒนานโยบายการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวสู่ความยั่งยืน (2) การสนับสนุนการจัดการที่อยู่อาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวก ส่งเสริมความปลอดภัยในชุมชน (3) การส่งเสริมเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มคนยากจน เพิ่มเงินออม ลดภาระหนี้สิน การสร้างความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์และกลุ่มออมทรัพย์ (4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยใช้ทุนทางสังคม (5) การส่งเสริมการดูแลสุขภาพ และการดูแลกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง (6) การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ระบบการจัดการขยะและน้ำเสียชุมชน และปรับภูมิทัศน์ให้สวยงาม

5. ระบบสนับสนุน (Supporting System) ได้แก่ (1) ระบบสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนและประเมินผลการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว (2) งานวิจัย/บริการวิชาการตามยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ

กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาตามยุทธศาสตร์

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ดังกล่าว มีแกนนำชุมชนจากชุมชน 22 ชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่สมัครใจเข้ามามีส่วนร่วม เครือข่ายชุมชนริมคลองนำมาลงนํ้าอยู่ และคณะกรรมการสหกรณ์ ซึ่งในตำบลทุกคนมีความทับซ้อนกันอยู่ การขับเคลื่อน โดยใช้ ผู้นำชุมชนเป็นศูนย์กลางโดยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคี ประกอบด้วย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สสส. กรุงเทพมหานคร ช่วยสนับสนุน การทำงานของเครือข่ายตามพันธกิจหลักของแต่ละหน่วยงาน เพื่อให้ยุทธศาสตร์ต่างๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้น มีความก้าวหน้า มีการประเมินผลสรุปบทเรียนเป็นระยะ

สรุปผล

การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว บนหลักการพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยเพื่อสังคม โดยการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาคีการพัฒนาและชุมชนเป้าหมาย

ผลผลิต (Output) ของงานวิจัย คือ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ (Outcomes) คือ หน่วยงานภาคีการพัฒนาที่มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว มีแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการในการดำเนินการอย่างเป็นระบบไม่ซ้ำซ้อน สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนและนโยบายของรัฐบาล และมีกลไกและระบบการประสานการทำงานแบบบูรณาการระหว่าง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด นำไปสู่การเป็นต้นแบบการพัฒนาชุมชนรูก้าที่
สาธารณะริมคลอง อย่างยั่งยืนต่อไป

แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว เน้นการให้
ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม
สิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับชุมชนและเครือข่ายทั้งสายคลอง โดยมีกระบวนการ
เก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ประกอบด้วย ข้อมูลที่เก็บจากราย
ครัวเรือนและข้อมูลจากการจัดเวทีประชาคมระดมความคิดจากผู้มีส่วนได้
ส่วนเสีย

ภาคีสำคัญที่มาร่วมขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย
เครือข่ายชุมชนริมคลองนำ
มองนำอยู่ คณะกรรมการ
สหกรณ์ สถาบันพัฒนา
องค์กรชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
สร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และกรุงเทพมหานคร ตามแผนภาพต่อไปนี้

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายดังนี้

1. ผลการศึกษาปัญหาชุมชน พบว่าส่วนใหญ่มีปัญหาทั่วไปที่คล้ายคลึงกัน เช่น ปัญหาเยาวชน ปัญหายาเสพติด ฯลฯ โดยเป็นปัญหาที่ชุมชนต้องหาแนวทางแก้ไข และบริหารจัดการให้ปัญหาที่มีอยู่ให้ลดน้อยลงไป การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของคนในชุมชนเนื่องจากต้องประกอบอาชีพหารายได้ทำไม่ค่อยให้ความร่วมมือ เท่าที่ควร ผู้นำในแต่ละชุมชนมีแกนนำอยู่แต่แกนนำส่วนใหญ่ ยังขาดทักษะในการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน รวมทั้งในชุมชน มีแกนนำหลายกลุ่ม ที่มีความไม่ลงรอยกัน ทำให้ต่างคนต่างนำ โดยส่วนใหญ่แกนนำยังขาดความรู้และทักษะในการบริหารจัดการชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ มนกานติ ปรากฏวงษ์ (2558) ที่ศึกษาปัญหาและแนวทางการจัดทำแผนชุมชนของเทศบาลตำบลศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ที่พบปัญหาทั้งในด้านการกำหนดแผนชุมชน การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดแผนชุมชน ซึ่งควรให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดแผนชุมชน เพื่อให้การจัดทำแผนชุมชนมีความสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน และสอดคล้องกับแนวคิดของกรมการพัฒนาชุมชน (2553) ว่า ไม่มีใครรู้ปัญหาชุมชนเท่าคนในชุมชน ดังนั้นการแก้ปัญหาชุมชนจึงเริ่มจากชุมชน การให้การสนับสนุนของภาครัฐจะต้องเป็นลักษณะ Bottom-up ไม่ใช่ Top Down และแนวคิดในการมีส่วนร่วม คือการให้ชุมชนได้มีกระบวนการในการจัดการชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันในกระบวนการชุมชน

2. ผลการศึกษาทุนทางสังคมของชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชน ในทุกชุมชน มีแกนนำที่ทำงานร่วมกับพอช. มาเป็นเวลานานหลายปี แม้ว่าจะยังไม่มีมากนัก แกนนำนั้น ประกอบด้วย กรรมการชุมชน และ กรรมการกลุ่มออมทรัพย์/สหกรณ์ ส่วนกลุ่มองค์กรในชุมชน คือกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ บริการเคสสถานฯ ซึ่งทุกชุมชนต้องจัดตั้ง เพื่อเป็นกลไกในการบริหารจัดการสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย ด้านเครือข่าย ปัจจุบันในคลองลาดพร้าวมีการจัดตั้ง “เครือข่ายชุมชนริมคลองน่านอนน้อย” และมีเครือข่ายเดิม คือ เครือข่าย

พัฒนาชุมชนสิ่งแวดล้อมคุคลอง (คพสค.) ซึ่งเครือข่ายดังกล่าว ได้รับการสนับสนุนการทำงาน จาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และมีการกำหนด พันธกิจของเครือข่าย 5 ด้าน ประกอบด้วย งานด้านนโยบาย งานด้านการก่อสร้างที่อยู่อาศัยและงานสาธารณูปโภค งานด้านการพัฒนาบุคลากร และงานด้านสิ่งแวดล้อม ทางด้านหน่วยงานสนับสนุน ประกอบด้วย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร สสส. ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้ มีภารกิจ งบประมาณ บุคลากร ความรู้ ที่จะมาช่วยหนุนเสริมการพัฒนาเครือข่ายและชุมชนริมคลองลาดพร้าวได้ นอกจากนี้ชุมชนยังมีกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งมาจากการริเริ่มของชุมชนและการสนับสนุนของหน่วยงานภาคี ต่างๆ เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สสส. และหน่วยงานอื่น ประกอบด้วย กิจกรรมตามประเพณี กิจกรรมสำหรับเยาวชน กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม กิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (อ้างถึงใน สำนักพัฒนาองค์ความรู้และประเมินผล, 2559: 3 และ กรมการพัฒนาชุมชน, 2553: 5) ว่าแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนด แนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน ยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก

3. ผลการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว นำมาออกแบบแผนยุทธศาสตร์มีองค์ประกอบ 5 ด้านดังนี้ ด้านที่ 1 วิสัยทัศน์ (vision) คือ การบูรณาการการทำงานของภาคีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนริมคลองลาดพร้าว ด้านที่ 2 ภารกิจสำคัญของชุมชนและภาคีเครือข่าย (Mission) ประกอบด้วย (1) การสร้างกลไกและระบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการพัฒนาชุมชนตนเองได้ (2) การยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชนริมคลองลาดพร้าว ด้านที่ 3 เป้าประสงค์ (Goal)

ประกอบด้วย (1) การมีกลไกและระบบการทำงานแบบบูรณาการระหว่าง ชุมชน เครือข่าย และภาคีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนริมคลองลาดพร้าว (2) การเกิดกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านที่อยู่อาศัย ด้านความปลอดภัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสุขภาพ และด้านสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมนั้นเกิดผลกับชุมชนที่สามารถวัดได้ ด้านที่ 4 ยุทธศาสตร์ (Strategy) ได้แก่ (1) ศูนย์บูรณาการขับเคลื่อนงานพัฒนา นโยบายการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวสู่ความยั่งยืน (2) การสนับสนุนการจัดการที่อยู่อาศัยและสิ่งอำนวยความสะดวก ส่งเสริมความปลอดภัยในชุมชน (3) การส่งเสริมเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มคนยากจน เพิ่มเงินออม ลดภาระหนี้สิน การสร้างความเข้มแข็งให้กับสหกรณ์ และกลุ่มออมทรัพย์ (4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยใช้ทุนทางสังคม (5) การส่งเสริมการดูแลสุขภาพ และการดูแลกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง (6) การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ระบบการจัดการขยะและน้ำเสียชุมชน และปรับภูมิทัศน์ให้สวยงาม และด้านที่ 5 ระบบสนับสนุน (Supporting System) ได้แก่ (1) ระบบสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนและประเมินผล การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าว (2) งานวิจัย/บริการวิชาการตามยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของไบรสัน (Bryson, 2004) ที่ว่า ระบบการวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Strategic Planning System) เริ่มจากขั้นตอน กระบวนการระบุปัญหาและตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Problem Definition & Strategic Audit) เพื่อทราบถึงบริบทขององค์การทั้งในด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัด เพื่อให้องค์การได้นำไปเป็นฐานในการตัดสินใจและกำหนด เป้าหมายขององค์การในอนาคต ขั้นที่สอง คือการกำหนดเป้าหมายพันธกิจ (Mission Statement) เป็นขั้นตอนที่องค์การกำหนดเป้าหมายหรือจุดที่องค์การ มุ่งสู่ หรือเป็นการกำหนดทิศทางขององค์การ ซึ่งมีอยู่หลายลักษณะ ตั้งแต่ การ กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) การกำหนดพันธกิจ (Mission) การกำหนดเป้าหมาย (Goal Setting) ขึ้นถัดไปคือขั้นการกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategic Formulation) เป็นขั้นตอนที่องค์การกำหนดแนวทางหลักเพื่อการบรรลุ เป้าหมายขององค์การตามขั้นที่สอง โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและสมรรถนะ

ขององค์การที่ได้วิเคราะห์ในขั้นต้น จากนั้นจึงนำไปสู่ขั้นที่สี่ คือขั้นการนำไปสู่การปฏิบัติ (Strategic Implementation) ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ มีดังนี้

1. การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ให้ใช้ศูนย์บูรณาการขับเคลื่อนนโยบายการพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวสู่ความยั่งยืนเป็นจุดบูรณาการเพื่อไม่ให้เกิดการทำงานแบบซ้ำซ้อน

2. การแบ่งความรับผิดชอบให้เป็นไปตามพันธกิจหลักของแต่ละหน่วยงาน โดยทำงานกับชุมชนเป้าหมายและเครือข่าย

ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งถัดไป

1. ชุมชนริมคลองลาดพร้าวเป็นชุมชนเมือง ยังไม่เข้มแข็ง มีปัญหาซับซ้อน ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยให้ความร่วมมือ แกนนามีหลายกลุ่ม ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนาแนวทางความร่วมมือ และการประสานแกนนำแต่ละกลุ่ม

2. ควรมีการวิจัยเพื่อนำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนริมคลองลาดพร้าวไปเชื่อมโยงกับแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ ของชุมชนริมคลองลาดพร้าว

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. (2553). **คู่มือแนวทาง การขับเคลื่อนกระบวนการ**

แผนชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน.

ธีระภัทรา เอกผายยสวัสดิ์. (2554). **ชุมชนศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 4.

กรุงเทพฯ: บริษัทแอคทีฟ พรินท์ จำกัด.

มนทกานติ ปราภาวรงค์. (2558). **ปัญหาและแนวทางการจัดทำแผน**

**ชุมชนของเทศบาลตำบลศรีสัชนาลัยจังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารและพัฒนาประชาคม
เมืองและชนบท) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.**

วิวัฒน์ หามนตรี. (2556). การจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริม
เศรษฐกิจพอเพียง ตำบลชัยฤทธิ์ อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง.

วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิร. 7(1) : 39-45

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2528). **โครงการบ้าน
มั่นคง. กรุงเทพฯ: สำนักงานบ้านมั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กร
ชุมชน (องค์การมหาชน).**

สมาคมพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม. (2562). **หลักการทํางาน
ENT. สืบค้นเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2562, เข้าถึงได้จาก
<http://engagementthailand.org/?p=5074>**

สำนักพัฒนาองค์ความรู้และประเมินผล. (2559). **บทเรียน การจัดทำ
แผนพัฒนาชุมชนระดับตำบล/จังหวัดและการบูรณาการ
แผนพัฒนาชุมชนกับหน่วยงาน/ภาคี. กรุงเทพมหานคร: สำนัก
พัฒนาองค์ความรู้และประเมินผล สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(องค์การมหาชน).**

สำนักสนับสนุนสภาพองค์กรชุมชน. (2559). **คู่มือการจัดทำแผนการพัฒนา
ชุมชนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนสภาพองค์กรชุมชน
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สถาบันพัฒนาองค์กร
ชุมชน (องค์การมหาชน).**

เสรี พงศ์พิศ และคณะ. (2544). **วิสาหกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา
ไทย.**

อินทรา เจียรระสุพัฒน์. (2552). **กระบวนการขับเคลื่อนการจัดทำแผน
ชุมชนพึ่งตนเองภายใต้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง:
กรณีศึกษา เขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดปทุมธานี.
รายงานการศึกษาระยะ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**

สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

Bryson, John M. (2004). **Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations.** San Francisco: John Wiley & sons, Inc.

David, Fred R. (2005). **Strategic Management Concepts and Cases.** New Jersey: Pearson Education, Inc.

Rabin, Jack, Miller, Gerald J., and Hildreth, W. Bartley. (2000). **Handbook of Strategic Management.** 2nd ed. New York: Marcel Dekker, Inc.